

Sprog i Norden

Titel: Den officiella behandlingen av ortnamn i Finland

Forfatter: Eeva Maria Närhi

Kilde: Sprog i Norden, 1993, s. 88-94

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Den officiella behandlingen av ortnamn i Finland

Av *Eeva Maria Närhi*

Inhemska namn

I Finland finns ingen ortnamnslag eller ortnamnsnämnd. En lag för personnamn och en nämnd som behandlar personnamn existerar. Det officiella stadfästandet av ortnamn sker enligt ett fastställt mönster. Ett sådant förfaringssätt kan väl anses förverkliga demokrati i behandlingen av namnfrågor. Om själva namnet beslutar det organ, inom vars administration namnbäranden befinner sig, om namnets språkliga och sakliga lämplighet bestämmer de sakkunniga organen för namnarenden. Om en kommuns namn bestämmer alltså kommunfullmäktige, om ett bynamn bestämmer lantmäteristyrelsen som även fastställer byindelningen. Post- och telestyrelsen bestämmer om postanstalters namn, Statens järnvägar om järnvägsstationsnamn osv. Naturnamnen har fötts, och föds fortfarande, spontant i folkmun. Standardiseringen av namnen sker i samband med att namnen på de kartor som utarbetats av lantmäteristyrelsen och huvudstabens topografkår granskas av Finska namnbyrån och Byrån för svenska språket vid Forskningscentralen för de inhemska språken tillsammans med de ovannämnda instanserna.

De beslutsfattande myndigheterna är inte enligt lag skyldiga att konsultera sakkunskapen, utom i fråga om kommuners namn. Den lag om kommunindelning som trädde i kraft år 1990 ger kommunen rätt att själv bestämma om sitt namn. Kommunen är dock förpliktad att höra Forskningscentralen för de inhemska språken vid namngivningen. Riksdagens hemställan av 24.5.1957 förpliktar myndigheterna att höra de med ortnamnsfrågor förtrogna sakkunnigorganen innan något ärende angående geografiska namn avgörs. Riksdagen behandlade hemställningsmotionen år 1956 och kom till att lagstiftning inte behövdes. Riksdagens lagutskott ansåg att de i motionen efter-

strävade målen kunde uppnås även genom administrativa bestämmelser. Som underlag för ett beslut bör myndigheten sålunda få ett utlåtande av namnexpertis, så att språkliga, historiska och kulturella synpunkter uppmärksammas då man väljer namn och fastslår stavningen.

Finland har som bekant två officiella språk: finska och svenska. Samiska har inte full officiell status, men man försöker att behandla samiska namn inom sameområdet enligt samma praxis som officiella namn. En ort i Finland kan alltså ha två och ibland tre officiella namn på olika språk. Som ett exempel kan vi nämna kommunen *Enare* som på finska heter *Inari*, och på samiska *Anár*. Speciellt bör noteras att det enligt statsrådets beslut (senast förnyat 1982) för ett antal enspråkiga kommuner stadfästas ett officiellt namn också på ett annat språk än kommunens, t.ex. *Savonlinna*, sv. *Nyslott*, *Mariehamn*, fi. *Maarianhamina*. Vilket namn som används för en ort är alltså beroende av det språk på vilket texten är avfattad, inte av de språkliga förhållandena på orten.

I riksdagens hemställan nämndes som sakkunniga namnorgan Finska ortnamnsarkivet i fråga om finskspråkiga namn och Svenska Litteratursällskapets i Finland Språkvetenskapliga kommitté i fråga om svenskspråkiga namn. Namnvården har sedermera liksom alla andra onomastiska uppgifter överförts till Forskningscentralen för de inhemska språken (Finska namnbyrån och Byrån för svenska språket). Samiska namn sköts av byrån för finskans släktspråk, närmast av en samisk forskare i samiska språket. I författningarna om Forskningscentralen hänförs namnvården till ovannämnda instanser.

Den officiella behandlingen av ortnamnen i Finland stabiliserades till stor del till följd av riksdagens önskemål. Ända sedan år 1960 har man inom de sakkunniga organen för namnarenden systematiskt granskat och korrigerat ortnamnen i lantmäteristyrelsens grundkartverk och på huvudstabens topografikartor. Detta normaliseringsarbete har gällt alla namn, finska, svenska och samiska, i grundkartverket och ur detta härledda kartor i mindre skala. Tack vare det här arbetet representerar namnförrådet på de ovannämnda kartorna officiellt normaliserat, dvs. standardiserat namnbruk. Dessutom har ställ-

ningstaganden av namnexpertisen för beslut i namnfrågor lett till ett förbättrat namnskick.

Bruket av utländska namn i finskan

Principiella namnvårdsdiskussioner gällande bruket av utländska namn kan följas åtminstone 150 år bakåt i tiden. Diskussionerna var till en början tidvis häftiga, för dagens finländare rentav underhållande: borde *Rom* (it. *Roma*, fi. *Rooma*) i finskan skrivas och uttalas *Ruomi* eftersom ett långt *o* (enligt det finlandssvenska uttalet) i första stavelsen i finskan blir diftongerat (jfr. t.ex. *tuoli* - sv. *stol*) eller New York som *Niu-Jorkki* eller borde *Kap Verde* översättas till *Vihanta niemi*, «Grönskans Udde». Lyckligtvis, kan man säga i dag, etablerades snart uppfattningen att främmande namn i princip bör användas som sådana, oförändrade. En annan sak är att många främmande namn inte representerade det namnskick som invånarna i det ifrågavarande landet själva föredrog, utan en namntradition som främmande makthavare hade skapat och som kunde bli allmänt vedertagen i den internationella kommunikationen. Det här gäller ibland även för dagens värld.

Under tidernas lopp har i varje fall en grupp egna namn på främmande länder och orter skapats och etablerats i finskan liksom i andra språk. Sådana i finskan etablerade konventionella namn, exonymer, är t.ex. *Ruotsi* (Sverige), *Tukholma* (Stockholm), *Tanska* (Danmark), *Kööpenhamina* (Köpenhamn), *Norja* (Norge), *Ruija* (Finnmarken), *Jyykeä* (Lyngen), *Islanti* (Island) etc. De är för det mesta funktionella namn i finskan, de representerar värden som är viktiga för finnarna, de vittnar om urminnes nära kontakter, de är entydiga begrepp för språkbrukarna osv. Finska konventionella namn finns naturligtvis mest på närområden i grannländerna, där det sedan gammalt har funnits finsk bebyggelse. Ju längre bort man kommer, desto färre konventionella namn finns det, med undantag av Grekland och Bibelns länder. Namnen på dessa områden hör till gammal sameuropeisk kulturtradition och har därför blivit hela folkets egendom och fått nationella former. I övrigt är de finska eller internationella konventionella namn som man träffar på längre borta i första hand gamla namn på länder och huvudstäder,

såsom *Albania – Shqiperi, Uusi Seelanti – New Zealand, Japani – Nippon, Kiina – Zhongguo, Peking – Beijing.*

Den vedertagna allmänna regeln att främmande namn används som sådana är praktisk, om inte den enda som fungerar korrekt och exakt då man tar i betraktande det stora flödet av nya namn inom internationell kommunikation och annan växelverkan. En stark ställning fick principen dock först när FN:s Economic and Social Council påbörjade sin målinriktade internationella namnstandardisering på 1960-talet. Finland har, liksom de andra nordiska länderna, deltagit aktivt i ECOSOCs konferenser rörande den internationella standardiseringen av geografiska namn ända sedan den första konferensen hölls år 1967. Den officiella värden av utländska namn kan anses ha etablerats i Finland fr.o.m. år 1967.

Målet för FN:s ortnamnsvård är ett klart och enhetligt internationellt namnskick. Redan på den första konferensen beslöt man eftersträva detta mål med hjälp av nationell standardisering. Man såg det som en självklar sak att varje land själv ansvarade för standardiseringen av landets egna namn. (I Finland talar man hellre om normalisering av namn.) Detta innebär att man fastslår ortnamnets officiella skrivform och syftning (entitet). För det andra förstod man att ett enhetligt internationellt namnbruk bara kan skapas ifall man går in för att använda de specifika officiella formerna av namn från respektive land. Detta innebär å andra sidan att man gallrar maximalt bland de nationella, konventionella namnen, exonymerna. Den tredje förutsättningen för att uppnå målet är att man utvecklar och tar i bruk gemensamma translittereringssystem för att överföra namn från främmande skriftsystem till språk som använder det latinska alfabetet. I praktiken är det dock bara skrivformen som kan standardiseras. Uttalet är labilt, i vissa fall t.o.m. inom landet i fråga. Då det gäller uttalet av namn har man fått nöja sig med målet att namnet skall kunna identifieras. Alla dessa uppgifter som är avsedda att reglera den internationella namnhanteringen är krävande, för att inte säga övermäktiga, om man inte hela tiden kommer ihåg att man bör försöka finna praktiska lösningar genom att följa allmänt godtagna principer. I enskilda fall kan man inte kräva konsekvent lingvistiskt pedanteri.

Hittills har sex ortnamnskonferenser hållits i FN:s regi; den senaste hölls 24.8-3.9.92 i New York. Inom FN, speciellt inom arbetsområdet för Economic and Social Council, liksom i de flesta deltagarländerna, har man ansett att ortnamnsexperternas arbete är fruktbart. I Finland har normaliseringen av ortnamn fått stöd av att man klargjort de internationella principerna. Nationella konventionella namn som inte har haft eller inte längre har praktisk betydelse eller kulturhistoriskt värde har gallrats ut. I fråga om exonymer har man ansett det vara viktigast att begränsa uppkomsten av nya exonymer och att minska exonymernas kommunikativa nackdelar genom att jämte de konventionella namnen ta i bruk namn som motsvarar det lokala namnskicket, t.ex. Tyros (Sur), Peking (Beijing). Användandet av translittereringssystem som godkänts på FN:s ortnamnskonferenser i olika länders kartografiska verk och andra uppslagsverk har befast bruket av utländska namnformer i finskan. Bland ryska och grekiska namn finns dock, som vi redan konstaterat, av historiska skäl många exonymer.

Namn på länder

Namnen på länder är till sin historia, sin betydelse, sin officiella natur och sin utbredning ett kapitel för sig bland utländska namn. FN:s allmänna namnvårdsprinciper gäller naturligtvis också namn på länder. Men också på FN:s ortnamnskonferenser har man fogat sig i det faktum att gamla exonymer bland namn på länder inte helt kan gallras bort, inte ens i internationellt bruk. På konferenserna har man dock strävat efter att förhindra uppkomsten av nya exonymer.

Vid den tredje konferensen i Aten år 1977 beslöt deltagarländerna, inklusive de nordiska länderna, rekommendera att «every country use in its language(s), for newly independent countries and for countries that adopt new names, those names that correspond, as far as possible, to the official local names of the countries concerned.» Detta har varit praxis i finskan redan tidigare, men på ett ännu målmedvetnare sätt efter rekommendationen. Exempel på detta är t.ex. *Zimbabwe* (tidigare *Rhodesia*), *Burkina Faso* (fi. Ylä-Volta, sv. Övre Volta), *Tuvalu* (fi. Ellicensaari, sv. Elliceöarna), *Kiribati* (fi. Gilbertinsaari, sv.

Gilbertöarna), *Vanuatu* (fi. Uudet-Hebridit, sv. Nya Hebriderna).

Då det är fråga om att erkänna ett självständigt land är det regeringen som på förslag av ministeriet för utrikesärenden beslutar om det officiella, finska namnet. Då ett land tar ett nytt namn är det utrikesministeriet som fattar beslutet. Ministeriet följer både FN:s riktlinjer och riksdagens önskan om att namn-expertorganen, Finska namnbyrån och Byrån för svenska språket, skall få uttala sig i frågan. När det gäller svenska namn följer man noggrant även den praxis som gäller i Sverige.

Förutom det officiella namnet finns det för vissa länder sedan gammalt i finskan etablerade bruksnamn, t.ex. *Englanti* eller *Britannia* för *Yhdistynyt kuningaskunta* (Förenade konungadömet) eller *Iso-Britannia ja Pohjois-Irlanti* (Storbritannien och Nordirland); *Hollanti* för *Alankomaat* (Nederländerna). I fall av namnändring händer det att ett gammalt namn som nyligen bytts till ett annat stannar kvar i vardagligt massmediebruk för en kortare eller längre tid. Ett bra exempel är *Burma*, vars officiella namn *Myanmar* åtminstone än så länge inte klarar sig på egen hand i det dagliga språkbruket.

De organ som närmast tar ställning till bruket av inofficiella namn är Finska namnbyrån och Byrån för svenska språket, ofta i samarbete med massmedierna och/eller förlagsredaktörer. Namnexperterna understryker kontextens betydelse: huvudsaken är att budskapet går fram på ett begripligt och sakligt riktigt sätt. Valet av namn, officiellt/inofficiellt, måste avgöras enligt situationen. Rundradion eller en stor dagstidning måste snabbt nå en bred, heterogen krets, men informationen påverkar inte mottagarna under någon längre tid. Budskapet i en vetenskaplig artikel når däremot färre människor, men har ett långvarigare inflytande.

Massmediernas ansvar för spridandet och etablerandet av ett korrekt namnbruk kan inte nog understrykas. Nuförtiden fungerar vi alla på något sätt i en internationell värld, och då behövs namn som är gångbara i vilket land vi än rör oss och med vem vi än sköter våra affärer. Massmedierna, radio, TV och dagstidningarna är de egentliga lärarna och vägvisarna; på dem bygger tjänstemän, affärsmän, bygg-

nadsarbetare och lastbilschaufförer sin namnkunskap och sitt namnbruk.

Hur snabbt man bör få in nya namn eller namnförändringar i språket beror även det på kontexten och fallet i fråga. I officiellt språkbruk, i myndigheternas papper o.dyl. införs namnet på en ny stat senast då landet erkänns av vårt eget land. Namnändringarna varierar mycket. Det officiella, diplomatiska bruket tordé kräva att ändringen noteras förhållandevis snabbt efter det man fått beskedet. I det dagliga språkbruket har man längre betänketid. Om växelverkan med landet i fråga inte är så stor är det heller ingen brådska med namnändringen. Alltid är det inte ens säkert att förändringen kommer att förbli i kraft. Därför finns det knappast orsak att börja utveckla ett obligatoriskt formulär för hur man tar i bruk namn. Namngivning av länder aktualiseras trots allt rätt sällan, men när så sker är frågan naturligtvis av största vikt.

Problem

Problemen är många då det gäller att skapa ett riktigt namnskick, vare sig det rör sig om länders namn eller andra utländska namn. De största problemen är bristen på kunskap, det långsamma insamlandet av information och svårigheterna att bedöma uppgifternas tillförlitlighet. Frågan behandlades hösten 1992 på FN:s sjätte ortnamnskonferens. FN:s sekretariat framförde önskemålet att länderna så fort som möjligt informerar sekretariatet om namnändringar, så att detta i sin tur med hjälp av ambassaderna kan föra budskapet vidare till ortnamnsexperterna i de enskilda länderna. Ett sådant tillvägagångssätt vore en förbättring, men skulle ändå knappast tillfredsställa de krav som dagens kommunikation ställer.

Det faktum att man inte i tillräcklig utsträckning känner till principerna för namnvård eller att man ser ner på dem som om de endast vore smakfrågor, är på sitt sätt också ett uttryck för bristande kunskap.

Samarbetet mellan namnexpertorganen och myndigheterna i Finland har under de senaste åren förbättrats vad beträffar utländska namn. Däremot lämnar samarbetet med massmedierna mycket att önska.